

33. Bazı tespitler ışığında Neşâtî Dîvânı'ndaki "su" redifli gazel üzerine bir inceleme

Fettah KUZU¹

APA: Kuzu, F. (2021). Bazı tespitler ışığında Neşâtî Dîvânı'ndaki "su" redifli gazel üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 517-525. DOI: 10.29000/rumelide.949066.

Öz

Çok sayıda usta şairin birbirinden farklı tarzlarda başarılı eserler telif ettiği 17. yüzyılın önde gelen şairlerinden biri de Edirneli Neşâtî'dir. *Neşâtî Dîvânı*'nda yer alan "su" redifli gazel ile ilgili birtakım belirsizliklerin olduğu ve bu belirsizliklerin gerek şiirin Fuzûlî'nin "Su Kasidesi"ne bir nazire olması gerekse Edirneli Neşâtî'ye aidiyeti hususlarında akıllarda soru işareti bıraktığı anlaşılmaktadır. Gazelin, nazım şekli ve türü itibarıyla nazire olarak kaleme alınmış olma ihtimali zayıf görünmektedir. Ayrıca gazelin Edirneli şair Neşâtî'ye aidiyeti ise hem Dîvân nüshalarında ve biri dışında mecmualarda yer almayışıyla hem de Dîvân'daki tek 9 beyitlik gazel olması hasebiyle muhababında tereddüt oluşturmaya müsait bir mahiyet arz etmektedir. Bu tereddüt, kaynaklarda Neşâtî mahlaslı başka şair ve/veya şairlerin olduğu yönündeki açıklamalarla daha da belirgin hale gelmektedir. Bütün bu tereddüt ve belirsizliklere ilaveten söz konusu gazelin kelime kadrosunun Dîvân'daki genel söz varlığı karşısındaki durumu incelendiğinde, şiirin Edirneli Neşâtî tarafından kaleme alınmamış olma ihtimali kuvvetlenmektedir. Bu çalışmada, Dîvân'daki gazellerden, Fuzûlî'nin "Su Kasidesi"ne nazîre olarak yazıldığı düşünülen "su" redifli gazelin nazire geleneği içerisindeki durumu kısaca değerlendirilecek ve sonrasında söz konusu gazelin Edirneli Neşâtî'ye aidiyeti tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Neşâtî, nazîre, Su Kasidesi, su redifli gazel, söz varlığı

In the light of some determinations a review on the ghazal with "su" redif within Nesati's Divan

Abstract

One of the pioneer poets of 17th century, in which there were many poets created successful works having different features, was Nesati of Edirne. There are some uncertainties and hesitations related to ghazal with redif "su (water)", which has been considered to be a "nazire (imitative/(parallel))" poem to "Su Kasidesi (Qasida of Water)" of Fuzuli, in terms of both its being a "nazire" and its belonging to Nesati of Edirne. The possibility of the poem's being a nazire seems to be so weak due to its the form and genre. Besides the point of its belonging to Nesati of Edirne presents an uncertain situation because of not only its absence in all the copies of Divan and all the poetry collections except one but also its being the only gazel having 9 couplets in Divan. This uncertainty becomes clearer by the explanations in the sources about presence of poets having pseudonym of Nesati. In addition to all these uncertainties, when analyzing the word choice of poet in ghazal comparing with the vocabulary of Divan as a whole it seems the poem would probably not written by Nesati of Edirne. In this study, one of the ghazals in his Divan which is thought to be

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Gaziantep, Türkiye), fettahkuzu@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4870-3760 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.02.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.949066]

written as a “nazire (imitative poem)” to “Su Kasidesi (Qasida of Water)” of Fuzuli, is first to be analyzed briefly within the context of “nazire” tradition and then its belonging to Nesati of Edirne is to be discussed.

Keywords: Nesati, nazire (imitative poem), Su Kasidesi (Qasida of Water), ghazal with su redif, vocabulary

Giriş

Klasik Türk şiiri, Türklerin İslamiyet’i kabulü ile doğup 19. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmeyi başarmış bir edebî dönemin mahsulüdür. Arap ve Fars edebiyatlarının etkisi ve hatta taklidi ile başlayıp gelişimini sürdüren ve 15. yüzyıldan itibaren millî bir hüviyet kazanan klasik Türk edebiyatı ve özelde klasik Türk şiiri 16. yüzyılda büyük şairlerin ortaya koydukları sayısız eserle belli bir olgunluğa erişmiştir. 17. yüzyıl ise klasik Türk şiirinin kendisine kaynaklık eden Arap ve Fars şiiri ile rekabet edecek seviyede bir mahiyet arz etmekte kalmayıp zaman zaman onları gölgede bırakacak eserlerin verildiği bir dönem olarak dikkat çeker.

Çok sayıda usta şairin birbirinden farklı tarzlarda başarılı eserler telif ettiği bu dönemin önde gelen şairlerinden biri de Edirneli Neşâtî’dir. Gerek birçok mecmuada bulunan şiirlerinin ve Dîvân’ının nüshalarının fazlalığı, şiirlerine yazılan nazireler gerekse kendisinin edebî kişiliği ile ilgili muhtelif sanatçı ve edebiyat araştırmacılarının ortaya koydukları düşünceler, onun şiirlerinin hem kendi döneminde hem de sonraki asırlarda beğenilerek okunduğunun göstergesidir.

Şairler, özellikle de usta şairler şiirlerinde sanatçı kişiliklerini yansıtan izler bırakırlar. Üslup özellikleri, kullanılan dil malzemesi, duygu ve düşüncelerin ortaya konulmasında kullanılan sembol ve mazmun sistemi gibi hususlar ayırt edici özellikler olarak şairi şiir sahasında bir yere konumlandırmada dikkate alınan başlıca kıstaslardır. Şiir ve şair ile ilgili değerlendirmelerin genel kabul gören naslara dönüşmesinin çok sağlıklı kabul edilemeyeceği gerçeği hatırdaki tutulmak kaydıyla Neşâtî ve şiirleri için yapılan değerlendirmelerin ortak noktası, onun şiirde daha çok Nef’î takipçisi olduğu, şiirlerinde dönemin şiir alanında öne çıkan ve birçok şairin benimsediği Sebki Hindî’nin izlerinin bulunduğu yönündedir (Neşâtî, 2019: 10-15). Neşâtî’nin şiirlerinin dönemin edebî gelenek özelliklerini yansıttığı ve onun gerek söz gerek mana itibarıyla çağdaşı usta şairler seviyesinde eserler ortaya koyduğu söylenebilir. Onu çağdaşı şairler ile kıyaslarken ne onlardan üstün ne de daha düşük seviyede bir şair olarak tanımlamak isabetli olacaktır. Zira her şair belli şiirlerinde zirveyi zorlarken bazı şiirlerinde muhatabını etkileyecek bir söylem geliştirmemiş olabilir.

İnceleme

Kaynakların asıl adının Ahmed olduğunu söylediği ve 1674 senesinde vefat edinceye kadar Muradiye Mevlevîhanesi postnişinliği yapan Neşâtî; Farsça ve Türkçe olarak birçok eser kaleme almıştır (Neşâtî, 2019: 2-9). Bu eserler içerisinde onun edebî kişiliğini yansıtan en mühim eseri Dîvân’ıdır.

Mahmut Kaplan tarafından Dîvân’ın 25 nüshası ve şairin muhtelif şiirlerinin bulunduğu 30 mecmua incelenerek *Neşâtî Dîvânı*’nın tenkitli metni hazırlanmıştır (Neşâtî, 2019: 16-24). Bu çalışmada, Dîvân’daki gazellerden, Fuzûlî’nin “Su Kasidesi”ne nazire olarak yazıldığı düşünülen 101 numaralı “su” redifli gazelin (Neşâtî, 2019: 189) nazire geleneği içerisindeki durumu kısaca değerlendirilecek ve sonrasında söz konusu gazelin Edirneli Neşâtî’ye aidiyeti tartışılacaktır.

Nazire geleneği bağlamında Neşâtî'nin su redifli gazeli

Neşâtî Dîvânı'nın tenkitli neşrinin hazırlanmasında Kaplan tarafından Dîvân'ın hiçbir nüshasında yer almadığı kaydedilen ve çalışmasına bir mecmuada tespitle dâhil edildiği belirtilen "su" redifli gazel, bütün beyitlerinde Fuzûlî'nin na't türündeki meşhur "su" redifli kasidesinden izler taşımaktadır. Ancak söz konusu gazelin, nazım şekli kaside olan bir manzumeye nazire olarak mı yoksa şair tarafından tamamen kendi muhayyilesinde zuhur eden hissiyatın bir dışa vurumu olarak özgün bir manzume olarak mı kaleme alındığı hususu belirsiz bir görüntü arz etmektedir. Klasik Türk şiirindeki nazire geleneği düşünöldüğünde nazire şiirin vezin, kafiye ve nazım şekli açısından zemin şiirle aynı olması bir gereklilik olarak telakki edilmektedir. Ancak şairler zaman zaman bu gerekliliği dikkate almadan zemin şiirin nazım şeklinden farklı bir nazım şekliyle nazireler de yazmışlardır. Burada da söz konusu olan şiirlerden zemin şiir, kaside formunda iken nazire şiir, gazel formundadır. Dîvân üzerine bir tahlil çalışması yapan Ömer Savran "*Neşâtî, Fuzûlî'nin "su kasidesi"ni "su" redifli bir gazelle tanzir eder.*" (Savran, 2003: 338) ifadesiyle bu hususu teyit etmiştir. Söz konusu gazel, şekil olarak farklı olmasının yanı sıra türü itibariyle de Fuzûlî'nin eserinden farklıdır. "Su Kasidesi" na't türünde kaleme alınmışken söz konusu gazelin na't olarak değerlendirilecek bir mahiyet arz etmediği görölmektedir. Elbette söz konusu gazelin Fuzûlî'nin şiirine nazire olup olmadığı, nazire geleneğinin kapsamı içerisinde ele alınması gereken bir meseledir. Son zamanlara kadar "dîvân şiiri" olarak adlandırılan İslamiyet etkisinde gelişen Türk şiiri, günümüzde "klasik Türk şiiri" ismiyle tanımlanmaktadır. Bu yeni tanımlama söz konusu şiirin "klasik" tanımını hak edecek özellikleri dolayısıyla. Klasik Türk şiiri, şekil özellikleri, dil malzemesi, edebi sanatları ve mazmun sistemi bağlamında muhafazakâr mahiyette, keyfi tasarruflara kapalı, sınırları önceden belirlenmiş yapısı ve uyulması zorunlu kuralları dolayısıyla "klasik"tir. Nazire geleneğinde nazire şairi, hem şekil hem muhteva özellikleri bakımından şiirini zemin şiire bağlı olarak ortaya koymak durumundadır. Bu bağlamda nazire yazılırken zemin şiirin şekil ve tür özelliklerinin göz ardı edilmesi normal karşılanacak bir durum değildir. Neşâtî'nin şiirine vezin ve kafiye özellikleri haricinde bir nazire hüviyeti vermek sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Her ne kadar söz varlığı noktasındaki benzerlikler akla Fuzûlî'nin eserini getirirse de bu şiire nazire demek fazla iddialı görönmektedir. "Su Kasidesi"nin şöhretinden Türk şiirine âşına herkes gibi Neşâtî'nin de haberdar olması tabii bir durumdur. şiirini kurgularken söz konusu kasideyi örnek alması, ona benzer veya onu aşacak bir söylem geliştirmeye çalışması iddialı bir şair olarak Neşâtî için normal bir tasarruftur. Burada tartışılması gereken, şiirin "Su Kasidesi"nden ilham alınarak kaleme alınmış bir şiir olarak kabul edilmesi gerekirken bazı araştırmacılar tarafından "nazire" başlığı altına alınmasıdır. Ancak gazelin nazire olup olmaması hususu değerlendirilirken tespit edilen bazı hususlar daha farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. Aşağıda detaylı olarak açıklanmaya çalışılacağı üzere gazeldeki söz varlığının durumu, gazelin Dîvân'ın eldeki nüshalarında bulunmaması, farklı kaynaklarda varlığı iddia edilen Neşâtî mahlaslı farklı şair veya şairlerin olması gibi hususlar akıllarda "su" redifli gazelin Neşâtî'ye ait olup olmadığı sorusunun belirmesine yol açmaktadır.

Neşâtî ve "Su" redifli gazel ilişkisi üzerine bir değerlendirme

Neşâtî Dîvânı'nı tahlil ettiği çalışmasında Ömer Savran gazelleri beyit sayıları itibariyle istatistiksel olarak řu şekilde tespit etmiştir:

"Divanın tamamında bulunan 137 gazelden, 123 tanesi 5'er beyitle yazılmıştır. Bilindiği gibi, divan şiirinde gazellerin çoğunlukla 5, 7, 9 gibi tek rakamlarla yazılması da bir gelenektir. Divanda geriye kalan 1 gazel 4 beyit, 9 gazel 6 beyit, 4 gazel 7 beyit, 1 gazel de 9 beyitten meydana gelmektedir." (Savran, 2003: 32-33).

Dîvân’ın, Kaplan tarafından hazırlanmış olan tenkitli metnine göre Savran’ın yapmış olduğu tasnifte, beyit sayılarına göre kaç gazel bulunduğu hususunda ufak bir hata yapıldığı görülmektedir². Ancak bu hata çalışmaya konu gazelin beyit sayısı ile ilgili olmaması sebebiyle çok bir önem arz etmemektedir. Zira Savran’ın da adedini doğru belirtmiş olduğu Dîvân’daki tek 9 beyitlik gazel, çalışmaya konu olan “su” redifli gazeldir.

İncelemeye esas bu tek 9 beyitlik “su” redifli gazelin, tenkitli metnin teşekkülüne esas alınan, Dîvân’a ait 25 nüsha ve muhtelif şiiirlerin toplandığı 30 mecmua içerisinde sadece Süleymaniye Ktp. (Ali Nihat Tarlan) TY 68 (81b) no.lu şiiir mecmuasında yer alması da diğer bir dikkat çekici husustur (Neşâtî, 2019: 16-24). Ayrıca Kaplan, tenkitli metni hazırlarken şiiirlerin tespit edildiği mecmualar bahsinde, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 3862 numarada kayıtlı bir mecmuada yer alan şiiir için düştüğü dipnotta “*Benzersin’ redifli bir gazel var ama daha çok halk şairlerinin şiiirlerini andırıyor. Halk şairi Neşâtî’ye ait olmalı.*” (Neşâtî, 2019: 23) şeklindeki ifadeyle Neşâtî mahlaslı ikinci bir şairin varlığına işarette bulunmaktadır. Tüm bu hususlar bir arada düşünüldüğünde su redifli gazelin klasik Türk edebiyatının 17. yüzyılda yetişmiş Edirneli Neşâtî Ahmed Dede’ye mi yoksa Kaplan’ın işaret ettiği aynı mahlaslı farklı bir Neşâtî’ye mi ait olduğu hususu daha da belirsiz bir hale dönüşecektir.

Tahir Üzgör, su redifli şiiirler üzerine kaleme almış olduğu makalesinde Neşâtî’nin 6 beyitlik bir gazeli olduğundan bahsetmektedir (Üzgör, 2000: 240). Bu durumda ya Üzgör divandaki 9 beyitlik gazeli sehven 6 beyit olarak kaydetmiş ya da Neşâtî’ye ait (burada söz konusu Neşâtî aynı mahlası kullanan farklı bir şair de olabilir) 6 beyitli bir gazel daha tespit etmiştir. Bu da söz konusu şiiirin –şiiirin gazel formunda yazılmış olduğu düşünüldüğünde bu ihtimal çok zayıf kalmaktadır-, Kaplan’ın işaret ettiği ancak hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız halk şairi Neşâtî’ye ait olabileceğini göstermektedir. Bu ihtimali destekleyecek mahiyette bir bilgiye de Neşâtî el-Kâdî adlı bir şaire ait matla’ beytine yer veren “Metaliü’n-Nezâir”de rastlanmaktadır (Kalyon, 2011: 173). Neşâtî’ye ait olarak verilen iki matla beytinden birinde Neşâtî-i Edirnevî (2011: 1042), diğerinde Neşâtî el-Kâdî kaydının bulunması göz önüne alındığında iki farklı Neşâtî’nin varlığından söz edilebilir. Ayrıca Neşâtî-i Edirnevî kaydıyla verilen matla beytinin ve dolayısıyla bu matla ile başlayan bir manzumenin Dîvân’da yer almaması farklı bir Neşâtî’nin var olduğunu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Ancak eldeki yetersiz bilgiler ışığında sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün olmayacağı gerçeğinden hareketle söz konusu gazelin Neşâtî’ye aidiyeti hususunun bizzat Neşâtî’nin şiiir dilindeki söz varlığından hareketle tespitine çalışmak daha tutarlı sonuçlar sunacaktır.

Gazeldeki kelimelerin Dîvân’ın genel söz varlığı içerisindeki durumu

Gazelin Neşâtî’ye aidiyeti hususunda sağlıklı bir değerlendirme noktasında gazeldeki söz varlığı ile Dîvân’da yer alan tüm şiiirlerin meydana getirmiş olduğu genel söz varlığı arasında bir mukayese yapılması konuyu aydınlatma yolunda büyük önem arz etmektedir. Mukayese için kullanılan kelime ve kelime gruplarının belirlenmesinde esas alınan ölçüt, söz konusu kelime ve kelime gruplarının “su” redifli gazel dışındaki kullanımlarının dördü aşmamasına dayalıdır. Başka bir ifadeyle, incelemeye esas gazel haricinde beş ve daha fazla kullanılmış sözcükler ve sözcük grupları değerlendirme dışı tutulmuştur. Bu bağlamda, her beyitte bu ölçütlere göre belirlenen kelime ve kelime gruplarının Dîvân genelindeki kullanım sıklıkları ortaya konmaya çalışılacaktır:

2 Burada Savran sehven 5 beyitli gazel sayısını iki fazla, 6 beyitli gazel sayısını da 1 eksik vermiştir. Doğru tasnif yapılacak olursa 137 gazelin 121’i 5, 10’u 6, 4’ü 7, 1’i 4 ve 1 tanesi de 9 beyitlidir.

1. Beyit

Yok karârı cüst ü cû-yı yâr ide bî-çâre su

Var ise bencileyin 'âşık durur didâre su

Söz varlığı ile ilgili bir inceleme yapılırken şiirin, etrafında teşekkül etmiş bulunduğu redif durumundaki "su" sözcüğü ayrı bir önem arz eder. Öyle ki bir şiire redif olarak seçilmekle belli bir ayrıcalığa sahip olduğu hissi veren "su" kelimesi, muhatabı için bu hususiyetiyle şairin söz hazinesi içerisinde karşılaşılması beklenen sözcüklerdendir. Ancak Neşâfî'nin "su" kelimesini incelemeye konu gazel dışında kullanmadığı görülmektedir. Beyitte aramak, araştırmak anlamında kullanılmış olan "cüst ü cû" ifadesi bu beyit haricinde biri bu gazelin 6. beytinde diğeri de 5 numaralı terkîb-bendin 4. bendinin 5. mısrasında olmak üzere iki kez kullanılmıştır. Sadece bu beyitte kullanıldığı tespit edilen "bencileyin" kelimesi 1. teklik şahıs zamirine –cİlAyIn eki getirilmek suretiyle türemiş bir sözcük olup Eski Anadolu Türkçesi dönemi sonrası kullanımdan düşmüştür. Beyitte yer alan "durur" kelimesi bugün –dIr şeklinde ekleşmiş olarak kullanılan çekimli bir fiildir. Bu kelime de bu beyit dışında sadece bir defa o da bu gazelin 2. beytinde kullanılmıştır.

2. Beyit

Ben za'îfi kûy-ı yâre ileden eşküm dürür³

Nite kim berg-i hazânı iledür gül-zâre su

İlk mısradaki yer alan "za'îf" kelimesi bu beyit dışında sadece 23 numaralı kasidenin 18. beytinde yer almaktadır. Beyitteki "kûy-ı yâr" tamlaması ise buradaki kullanımı dışında sadece 51 numaralı gazelde; biri matla beytinde ve diğeri 6. beyitte olmak üzere 2 kez kullanılmıştır. İletmek fiilinden sıfat fiil olarak kullanılan "ileden" kelimesi ile geniş zamanda çekimlenmiş "iledür" sözcüğü sadece bu beyitte iki mısradaki rastlanılan kelimelerdir.

İlk mısranın sonunda yer alan ve ünlü uyumuna bağlı olarak "dürür" şeklinde transkribe edilmiş bulunan kelime, yukarıda bahsedildiği üzere ilk beyitte "durur" şeklinde kullanılmış, Dîvân'da başka herhangi bir manzumede yer almamıştır. İkinci mısradaki "berg-i hazân" terkibi de yine sadece bu beyitte kullanılmıştır.

3. Beyit

Devr-i hüsnünde yaşum gündün güne efzûn olur

Kim bahâr eyyâmı olsa artar iy meh-pâre su

Beyitte gözyaşı anlamıyla yer alan "yaş" kelimesi, buradaki kullanımı haricinde biri bu gazelin 9. beytinde diğeri 60 numaralı gazelin 3. beytinde olmak üzere 2 defa tercih edilmiştir. İkinci mısradaki "artar" kelimesi aynı fiilden türemiş "arturma" biçimiyle murabba nazım şekliyle kaleme alınmış olan bir şiirin 2.bendinin 2. mısrasında yer almıştır. Farsça "meh-pâre" tamlaması da bu beytin dışında 97 numaralı gazelin 6. beytinde görülmektedir.

4. Beyit

Hançeründen dil safâlar kesb ider câna senüñ

Hoş gelür gâyet harâretlü olan bîmâre su

3 "durur" şeklinde olması gerekirken alıntının yapıldığı kaynaktaki şekliyle gösterildi.

Beytin ilk mısrasındaki “kesb” sözcüğünün bu gazel haricinde 20 numaralı gazelin 4. beytinde, 68 numaralı gazelin 4. beytinde ve 128 numaralı gazelin 3. beytinde kullanıldığı görülmektedir. İkinci mısradaki “harâret” kelimesi bu beyitten başka bir kez 8 numaralı kasidenin 8. beytinde kullanılmıştır. Klasik şiirin dil malzemesi içerisinde şairlerin sıklıkla kullandığı kelimelerden biri olan ikinci mısradaki “bîmâr” kelimesi ise bu gazel haricinde 29 numaralı gazelin 1. beytinde ve Dîvân içerisinde neşredilen şehrengiz türündeki mesnevinin 20. beytinde yer almıştır.

5. Beyit

Ârızuñ gönliime geldükce figân itsem n’ola
Nâleler peydâ olur tokındığınca nâre su

İlk mısradaki ‘ârız kelimesi de klasik şiirde çok sık tercih edilen bir kelime olmasına rağmen bu beytin dışında 72 numaralı gazelin ilk beytinde, 112 numaralı gazelin 3. beytinde, 133 numaralı gazelin 3. beytinde ve 135 numaralı gazelin 4. beytinde olmak üzere toplam 4 defa kullanılmıştır. İkinci mısradaki yer alan dokunmak anlamındaki “tokındığınca” kelimesi de farklı türevleriyle 4 numaralı gazelin 5. beyti, 23 numaralı kasidenin 18. ve 19. beyitleri ile 5 numaralı terkîb-bendin 4. bendinin 10. mısrasında tespit edilmiştir.

6. Beyit

Dostum dîdârûnı bir kerre gör hoşdur meger
Cüst ü cû eyler yine gördüm diyü bî-çâre su

Klasik şiirde sık kullanılan “dost” kelimesine sadece bu gazelde tesadüf edilmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere “cüst ü cû” ifadesi gazelin ilk beytinde ve 5 numaralı terkîb-bendin 4. bendinin 5. mısrasında kullanılmıştır. İkinci mısradaki yer alan “diyü” sözcüğüne de buradaki kullanımı dışında sadece 1 numaralı kıt’anın ilk beytinde rastlanmıştır.

7. Beyit

Gâh ki hod-bîn olur ol meh-likâ-yı bî-nâzir
Gösterür ‘aksini beñzer are merrât are su

Beyitte yer alan “hod-bîn”, “meh-likâ”, “bî-nâzir” ve “merrât” sözcükleri gazelin bu beyti dışında Dîvân’da hiçbir yerde geçmemektedir.

8. Beyit

Katı gönline nigârûñ hiç te’sîr eylemez
Âteş-i âhumdan alur gerçi seng-i hâre su

İlk mısradaki “katı” sözcüğü bu gazel haricinde 6 numaralı gazelin 5. beytinde ve 108 numaralı gazelin 2. beytinde kullanılmıştır. Yine ilk mısradaki yer alan “nigâr” kelimesinin bu beyit dışında görüldüğü tek yer 11 numaralı kasidenin 37. beytidir. İkinci mısradaki “seng-i hâre” terkihi 7 numaralı kasidenin 8. beytinde ve “seng-i hârâ” şeklinde de 10 numaralı kasidenin 39. beytinde kullanılmıştır.

9. Beyit

Sûz-ı sînem artuk olur gözlerüm dökdükçe yaş
İy Neşâtî söyünür gerçi dökilse nâre su

Bu beyitte yer alan kelimelerden "artuk" sadece bu beyitte görülmüştür. Yukarıda izah edildiği üzere "yaş" kelimesi bu gazelin 3. beyti ile 60 numaralı gazelin 3. beytinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemi sonrası, kullanımına daha çok bazı ağızlar da rastlanan ve "sönmek, parlaklığını yitirmek" anlamında kullanılan söyünmek fiilinin geniş zaman 3. teklik şahısla çekimlenmiş biçimi olan "söyünir" sözcüğünün Dîvân içerisinde bu gazel haricinde herhangi bir yerde kullanılmadığı görülmektedir.

Gazelde kullanılan kelime ve kelime gruplarının beyitlere göre ayrımı ve Dîvân içerisindeki kullanım durumları aşağıda 1 numaralı tabloda verilmiştir:

Tablo 1 : Kelime ve kelime gruplarının kullanım sıklıkları.

Beyit	Kelime veya Tamlama	Dîvân İçerisinde Kullanım Durumu
1	cüst ü cû	Bu beyitte, 6. beyitte ve 5 nolu terkibbend 4. bend 5. mısradaki kullanılmış.
	bencileyin	Sadece bu beyitte kullanılmış.
	durur	Bu beyitte ve 2. beyitte kullanılmış.
	za'if	Bu beyitte ve 23 nolu kaside 18. beyitte kullanılmış.
2	kûy-ı yâr	Bu beyitte ve 51 nolu gazel 1. ve 6. beyitte kullanılmış.
	ileden / iledür (iletmek)	Bu beyitte iki mısradaki kullanılmış.
	dürür (durur)	Bu beyitte ve 1. beyitte kullanılmış.
	berg-i hazân	Sadece bu beyitte kullanılmış.
3	yaş	Bu beyitte, 9. beyitte ve 60 nolu gazel 3. beyitte kullanılmış.
	artar / arturma (artmak)	Bu beyitte ve murabba 2.bend 2. mısradaki kullanılmış.
	meh-pâre	Bu beyitte ve 97 nolu gazel 6. beyitte kullanılmış.
4	kesb	Bu beyitte, 20 nolu gazel 4. beyitte, 68 nolu gazel 4. beyitte ve 128 nolu gazel 3. beyitte kullanılmış.
	harâret	Bu beyitte ve 8 nolu kaside 8. beyitte kullanılmış.
	bîmâr	Bu beyitte, şehrengiz 20. beyitte ve 29 nolu gazel 1. beyitte kullanılmış.
5	âriz	Bu beyitte, 72 nolu gazel 1. beyitte, 112 nolu gazel 3. beyitte, 133 nolu gazel 3. beyitte ve 135 nolu gazel 4. beyitte kullanılmış.
	tokındıgınca (tokenmak)	Bu beyitte, 4 nolu gazel 5. beyitte, 23 nolu kaside 18. ve 19. beyitte ve 5 nolu terkibbend 4. bend 10. mısradaki kullanılmış.
6	dost	Sadece bu beyitte kullanılmış.
	cüst ü cû	Bu beyitte, 1. beyitte ve 5 nolu terkibbend 4. bend 5. mısradaki kullanılmış.
7	diyü	Bu beyitte ve 1 nolu kıt'a 1.beyitte kullanılmış.
	hod-bîn	Sadece bu beyitte kullanılmış.
	meh-likâ	Sadece bu beyitte kullanılmış.
	bî-nâzir	Sadece bu beyitte kullanılmış.
	merrât ⁴	Sadece bu beyitte kullanılmış.

4 kelimenin bağlama göre mir'at veya mirât şeklinde okunması gerekir.

	katı	Bu beyitte, 6 nolu gazel 5. beyitte ve 108 nolu gazel 2. beyitte kullanılmış.
8	nigâr	Bu beyitte ve 11 nolu kaside 37. beyitte kullanılmış.
	seng-i hâre (seng-i hârâ)	Bu beyitte, 7 nolu kaside 8. beyitte ve 10 nolu kaside 39. beyitte kullanılmış.
	artuk	Sadece bu beyitte kullanılmış.
9	yaş	Bu beyitte, 3. beyitte ve 60 nolu gazel 3. beyitte kullanılmış.
	söyinür (söyinmek)	Sadece bu beyitte kullanılmış.

Gazeldeki söz varlığının buradaki kullanımları dışında Dîvân’da yer alma durumları ile ilgili farklı bir sınıflandırması da aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Sadece bu gazelde 1 kez kullanılan kelimeler: bencileyin, berg-i hazân, dost, hod-bîn, meh-likâ, bî-nâzir, merrât, artuk, söyinür (söyinmek).

Sadece bu gazelde 2 kez kullanılan kelimeler: durur/dürür, ileden/iledür (iletmek).

Bu gazel haricinde bir kez kullanılan kelimeler: za’îf, artar/arturma (artmak), meh-pâre, harâret, diyü, nigâr, cüst ü cû, yaş (cüst ü cû ve yaş kelimeleri bu gazelde iki kez kullanılmıştır).

Bu gazel haricinde iki kez kullanılan kelimeler: kûy-ı yâr, bîmâr, katı, seng-i hâre (seng-i hârâ).

Bu gazel haricinde üç kez kullanılan kelimeler: kesb.

Bu gazel haricinde dört kez kullanılan kelimeler: ‘ârız, tokındığınca (tokınmak).

Sonuç

Yapılan bu değerlendirmeler ışığında *Neşâtî Dîvânı*’nda yer alan “su” redifli gazel ile ilgili birtakım belirsizliklerin olduğu ve bu belirsizliklerin gerek şiirin Fuzûlî’nin “Su Kasidesi”ne bir nazire olması gerekse Edirneli Neşâtî’ye aidiyeti hususlarında akıllarda soru işareti bıraktığı anlaşılmaktadır. Na’t türünde ve kaside nazım şekliyle 32 beyit olarak yazılmış bir eserin konu itibarıyla kendisini anımsatacak herhangi bir belirti göstermeyen 9 beyitlik bir gazelle tanzir edildiği iddiası, bizzat geleneğin nazire tanımına ve anlayışına ters düşmektedir. Gazelin Edirneli şair Neşâtî’ye aidiyeti ise hem Dîvân nüshalarında ve biri dışında mecmualarda yer almayışıyla hem de Dîvân’daki tek 9 beyitlik gazel olması hasebiyle muhatabında tereddüt oluşturmaya müsait bir mahiyet arz etmektedir. Bu tereddüt, kaynakların Neşâtî mahlaslı başka şair ve/veya şairlerin olduğu yönündeki açıklamalarla daha da belirgin hale gelmektedir. Bütün bu tereddüt ve belirsizliklere ilaveten söz konusu gazelin kelime kadrosunun Dîvân’daki genel söz varlığı karşısındaki durumu incelendiğinde, şiirin Edirneli Neşâtî tarafından kaleme alınmamış olma ihtimali kuvvetlenmektedir. Şiiri, belli bir kavrama dayalı olarak bir konu bütünlüğü içerisinde ele alma aracı durumundaki redif, üstlendiği bu fonksiyon itibarıyla şiirin en önemli unsuru durumundadır. Şairin, etrafında bir şiir teşekkül ettirdiği “su” kelimesini Dîvân’ın başka hiçbir yerinde kullanmamış olması başlı başına düşündürücü bir husustur. Diğer kelime ve sözcük gruplarından bazılarının yukarıda izah edilmeye çalışıldığı üzere Dîvân’daki diğer şiirlerde hiç yer almamaları, bazılarının ise oldukça az tercih edilmiş olmaları “su” redifli gazelin Neşâtî’ye ait olmayabileceği ihtimalini destekleyici niteliktedir.

Bütün bu açıklamalar çerçevesinde "su" redifli gazelin Neşâtî'ye ait olmadığı şekilde mutlak bir neticeye varmak elbette mümkün değildir. Ancak böyle bir şüpheyi destekleyici hususların göz ardı edilmesi de doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Burada asıl amaç çalışmaya konu gazel ile şairi olduğu kabul edilen Neşâtî arasındaki aidiyet ilişkisini eldeki mevcut veriler ışığında ele almak ve bu örnek üzerinden bir edebî metnin kendi yapısal özelliklerinden hareketle müellifi ile olan ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktan ibarettir.

Kaynakça

- Kalyon, Abuzer (2011). *Peşteli Hisâlî Metâlî'ü'n-Nezâ'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neşâtî Divânı* (2019). (Haz., M. Kaplan). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Eserleri Dizisi-620. (https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67330,nesati-divanipdf.pdf?o&_tag1=006964F7A491139BEB893C13F024BA71C07840A2&crefer=B328FE71A987947FFEC35B07224E3073AE818E76BF0853FBA8DD9DA915CC4ACA)
- Parlatır, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı.
- Savran, Ömer (2003). *Neşâtî Divanı'nın Tahlili*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).
- Üzgör, Tahir (2000). Su Redifli Şiirler ve Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Kompozisyonuna Dâir. *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 9 s. 239-248.